

**GEGEVENS OVER DE VESTIGING AAN DE KAAP DE GOEDE
HOOP UIT DE GENERALE MISSIVEN***

Deel Vi, 1698—1713
Prof. W.P. Coolhaas

Deel IV van deze bijdragen verscheen in de 17de jaargang, aflevering IV van dit Tijdschrift. De nieuwe bijdrage handelt over het slot van de ambtsperiode van den Gouverneur-Generaal Van Outhoorn en over de gehele ambtsperiodes van zijn opvolgers Van Hoorn en Mr. Abraham van Riebeeck. Voor de heren in Batavia bleef de Kaap een lastpost, die slechts verliezen gaf en die aan de bedoeling van de vestiging, als verversingspost voor de schepen te dienen, niet geheel voldeed. Zowel zij als Heren XVII zagen evenwel zeer goed in, dat De Kaap, zo ze door de Nederlanders werd verlaten, onmiddellijk door concurrenten, met name de Fransen of, waarschijnlijk, de Engelsen zou worden bezet.

Voor Zuid-Afrika zijn de interessantste mededelingen ongetwijfeld die onder nr. 71 (30 november 1706), betreffende het wedervaren van den burgerraad van Rotterdam te Batavia, waarheen hij door W.A. van der Stel was opgezonden, de Bataviase Regering had duidelijk oog voor zijn standpunt; voorts is voor Zuid-Afrika het belangrijkste wat in verschillende brieven over de graanbouw en de verkoop van tarwe te Batavia wordt vermeld, zomede wat over het achteruitgaan van de houtstand word geschreven.

GOUVERNEUR-GENERAAL MR. WILLEM VAN OUTHOORN

(Vervolg)

60. 6 december 1698; bundel 1488

(Er zijn nu minder klachten van de schippers over de aan de Kaap geleverde levensmiddelen; het bakken van hard brood voor de retourvloot moet er prevaleren boven de verzending van de door Batavia geëiste 100 last tarwe, laatstelijk werd 17 last en wat traan te Batavia ontvangen; er passeerden aan de Kaap vijf Franse schepen, die bij de burgerij verversing kochten ...)

en, ten goeuge onthaelt zijnde, op haer vertrek van daer aan den gouver-

* Die *Generale Missiven* is die jaarverslae wat die Goewerneur-generaal en die Raad van Indië te Batavia aan die direksie van die Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC.), die "Heeren Zeventien", gestuur het en wat 'n oorsig gee van die sake van die VOC. Prof. W.P. Coolhaas is besig om die *Generale Missiven* te redigeer vir publikasie. Tot dusver het vyf dele met Missiven verskyn in die reeks Rijks Geschiedkundige Publicatiën by M. Nijhoff in Den Haag.

Prof. Coolhaas het uittreksels uit die *Missiven* gemaak betreffende sake van die Kaapkolonie. Hy het die uittreksels gepubliseer in *Historia*, 7e jaargang no. 2, Junie 1962, pp.95—105; *Historia*, 11e jaargang no. 2, September 1966, pp.191—201; *Historia*, 16e jaargang no. 1, Maart 1971, pp.38—46; *Historia*, 17e jaargang no. 4, Desember 1972, pp.233—243. In die onderhawige bydrae sit hy die mededelings uit die *Generale Missiven* betreffende die Kaapkolonie voort. — *Die redaksie*.

neur Van der Stel daarvan een certificatie hadden gegeven en daertegens wederom een diergelijke van den gouv. geeyst om aan haren Coning, wiens last sulx was, soo se seyden, te kunnen tonen, dat se sig omtrent ons als goede vrinden sonder eenige gepleegden overlast aengesteld en gedragen hadden.

Fol. 230v.

(Van der Stel verleende die, hij had echter een autorisatie daartoe van de Heren XVII moeten afwachten; commandeur Bichon had geen gelegenheid een onderzoek naar de geschiktheid van Kaap Vals in te stellen,¹ Van der Stel deed niets hiervoor.)

61. 23 november 1699; bundel 1503

(10 febr. 1699 vertrok de 'Swaag' met cargasoen van f.17 697 naar de Kaap.) Het schip Vrijburg, aan Java's zuydsijde in de bhay Mauritius vervallen, ruym vijf maanden, en het schip Overrijp, benedenswints onder Sumatra's Westkust te lande gekomen, omtrent de ses maanden tusschen de Caab en Batavia, dog met gesont volk en weynige dooden, toegebracht hebben.

Fol. 197^{r-v}.

(De retourschepen uit Batavia passeerden de Kaap goed, maar slechts 4 van de 5 uit Ceylon kwamen er aan na een zware storm en in droevige staat; de 'Swaag' kam 12 sept. te Batavia terug, ...)

... hebbende op de derwaets reyse in gevaar gestaan om door een conspiratie van elf matroosen, die besloten hadden den schipper en voornaamste officieren te massacrereren, overweldigt en afgeloopen te werden, dog, dit heylloos voorneemen op het punt van uytvoeringe gelukkig sijnde ontdekt, waren de vloekverwanten bij de kop gevat en door den scheepsraat na merite gestraft. Fol. 198^v — 199^r

(De 'Tamboer' kwam 27 augustus van de Kaap via Madagascar te Batavia; er kwamen maar weinig waren van de Kaap, vnl. voor de medicinale winkel; de tarwe-oogst was slecht, zodat men er 18 544 pond hardbrood uit de van Patria komendē schepen in de retourvloot moest overladen; men heeft er telkens tekort aan buskruit en smeeholen; daar de 'Nichtevecht' de Kaap niet aandeed, bracht ze cargasoen uit Patria, waard f.25 613, bestemd voor die plaats te Batavia; daar kwamen ook 40 militairen en 35 matrozen wegens de verkleining van het Kaapse garnizoen; Daniel Heyns vond Baai Vals ongeschikt voor de V.O.C. schepen.)

Hostile actiën bij seeker roofschip, een Fransman tot capitein voerende, in de Saldanhabhay² met het spolieeren van drie vissersvaartuygen gepleegt. Fol. 201^r.

(De zuivere uitgaven bedroegen aan de Kaap op 31 aug. 1698 in een jaar f.191 097.)

1. Vgl. *Historia*, j/g 17(4), dec. 1972, p.243, zie voorts *Resolusies*, III, p.334—336.
2. *Resolusies*, III, p.342—343, waar meer over de komst van dit schip in de Saldanhabaai op 8 mei 1699 wordt vermeld, noemt het een "kloeke Engelse zee rover".

62. 16 februari 1700; bundel 1504

(Het schip 'Huis te Bijweg' zal met Javaanse rijst naar de Kaap worden gezonden, waarvan men er 250 last aanvroeg wegens de slechte oogstverwachting van tarwe.)

63. 1 december 1700; bundel 520

(De retourvloot kwam goed aan de Kaap behalve de 'Voetboog', die door toeval daar gepasseerd zal zijn, de 'Waalstroom' werd er afgekeurd, de lading werd overgescheept in de uit Patria komende 'Lek', die daarheen zal terugvaren, de lading van de 'Lek' werd in de andere schepen naar Batavia overgebracht; men is er verheugd over het timmerhout uit Patria, brandhout wordt er schaars, waarom men dat niet meer aan vreemde schepen mag verkopen.)

Men, ter oorsake het coorngewasch aldaar gantsch qualijk was geslaagt en egter ... de vertrocke en weder opnieuw te verwagte retourscheepen van hun benodigt hartbroot te kunnen versien, uyt de passerende vaderlantsche schepen een quantiteyt van 40 150 pond heeft geligt en ... men sig herwaarts heeft ontlast van 75 soldaten uyt hun guarnisoen nevens de verdere overige manschap van 't schip de Leck etc., ten principale om het gebrek aan broot door den voorsz. slegten oegst, die soo sober uytgevallen was, dat men sonder behulp van de 200 lasten rijst, die hun van hier waren toegesonden, in groote verlegentheyt voor het guarnisoen, de slaven, etc. soude sijn geweest.

Fol. 393^v — 394^r

(Men lichtte er ook 73 hoed smeekeolen en 5000 pond buskruit uit de schepen, men moet daarmee niet te ver gaan.)

Desen jaare is ons van het gouvernement niet anders toegebracht dan een halff aam conserf van rosen, een dito marmelade en drie sacken lauwrierbladen voor onse medicinale winkel nevens eenige thuynzaden.

Fol. 394^v

64. 26 november 1701; bundel 1532

(De retourschepen passeerden de Kaap in goede toestand; men vernam van daar, dat er ...)

... drie Engelsche retourschepen den 20e en 21e derselver maand,³ bevorens om te verversen waren aangeweest, te weten Angelesea, Hastingsh en Letsard,⁴ onder den commandant James Littelthon,⁵ gesuccedeert in plaats van den overleden Thomas Warren, dewelke den 28e junij 1699,⁶

3. Februari 1701.

4. Anglesea, Hastings en Lizard.

5. James Littleton werd in 1692 kapitein bij de Royal Navy en in 1699 uitgezonden onder Warren, die weldra stierf en dien hij opvolgde, tegen de piraten van Madagascar; later klom hij op tot vice-admiraal.

6. Hier is iets uitgevallen, bijv.: sijn vertrokken of waren gepasseerd.

om den heer ambassadeur Norris,⁷ uyt Engeland aan het hoff van den Grooten Mogol over te transporteren, dewelke ... haar terugreys hebben genomen over de eylanden Mouritius en Madagascar, voorgevende omtrent het laatste en de Majotse eylande 9 maanden op de roovers aldaar te hebben gekruyst, waarvan twee derselve overweldigt en verbrand en een gedeelte van die roovers haar te lande gesalveert en sij ook een gedeelte met haar naar Londen hadden vervoert.

Fol. 83^v — 84^r

(17 december 1700 werd het schip 'Boor' van Batavia naar de Kaap en Mauritius gezonden met cargasoen van *f.*10 558, in hoofdzaak 531 last rijst; op 8 juli was het nog niet aan de Kaap aangekomen, men zond van daar 15 mei de 'Noordgouw' met proviand naar Mauritius en ook om slaven op Madagascar op te kopen, ...)

... doordien in dit gouvernement onder de swarte een besmettelijke siekte eenigen tijd in swang heeft gegaan, waardoor sij wel 220 lijffeygenen in een korten tijd hebben verlooren, 'twelke aldaar een groote veragteringe in Compagnies werken veroorzaakt.

Fol. 84^v — 85^r

(Er was 31 augustus 1700 in een jaar uitgegeven *f.*185 698 tegen *f.*68 955 aan inkomsten.)

65. 31 december 1701; bundel 1534

De vrienden aan de Caap geschreven hebben, dat de voorszegde schepen,⁸ na proportie van haar bemanning niet en sijn geproviandeert geweest en sij dat met haar groote ongelegentheyd hebben moeten suppleren, (wij) niet anders seggen, alsdat se daarmede U Edele Hoog Agtbare hebben verabuseert, alsoo deselve altoos voor thien maanden van rijst en van andere levensmiddelen als vleesch, spek, cadjangh, boontjes, olij, azijn en sterken drank etc. voor negen maanden op hunne reys versien werden, boven 'tgeen de opperhoofden uyt de contanten, die sij na proportie van hare manschap uyt Compagnies cassa genieten, aan pompoenen, verkens en ander verversingh nog komen te besorgen.

Fol. 1124^{r-v}

(Volgens een schipper van die vloot had men aan de Kaap nog zeer weinig tekort aan scheepsvoorraad gehad en had hij, in patria komend, nog wel voor twee maanden aan boord.)

66. 25 februari 1703; bundel 1545

(De 'Waterman' vertrok 26 december 1701 met cargasoen van *f.*31 912 naar de Kaap.)

Tschip Merenstijn ... op de 3 april jongstleden (Godt betert) omtrent dit gouvernement op het Jutteneylant,⁹ seer jammerlijk is gebleven en oo de

7. Sir Thomas Norris bereikte, uitgezonden om voor de Nieuwe Engelse Compagnie handelsvergunningen te verwerven, pas in april 1701 het legerkamp van den Groot-Mogol Aurangzib, die compensatie eiste voor de schade geleden door Europese, vnl. Engelse piraten. Hij vertrok zonder iets bereikt te hebben en stierf op de terugreis in 1702.

8. De retourvloot onder Valckenier, eind 1699 van Batavia vertrokken.

9. Ook wel Jutland, eiland in de Saldanhabaai.

klippen in flenteren gestooten, door welk bedroeft ongeval den schipper en boekhouder, tweede stuurman en 't meeste volk verongeluckt en ternauwernoot 97 à 98 personen en een swarte meyt haar leven gesalveert hebben. Fol. 95^v

(12 juni 1702 kwam de 'Waterman' te Batavia terug ...)

... met een lading van 450 mudden taruw, 36 dito rogge, 20 halve aamen traen, 130 pond salvia,¹⁰ 20 ditto majorana,¹¹ een half aam caro cidoniorum,¹² en 106 pond thuyenzaaden.

Fol. 97^r

(Later kwam daarbij met een ander schip ½ aam "conserf van roosen", dat echter snel bederft en daarom niet meer wordt besteld, ook werden aangevoerd "100 ritsen ajuyn", alle bedorven, 1350 mud tarwe ad 315 000 pond en 36 mud rogge, samen waard f.16 962; men lichtte wat noodzakelijk was uit de schepen uit patria, enig vlees, spek, bier en 13 500 pond beschuit; men schreef evenwel derwaarts dit alleen in geval van noodzakelijkheid te herhalen; het was goed, dat V.O.C. schepen, die er met zeeschade kwamen, snel werden gerepareerd; door een epidemie stierven er vele slaven, waarom de 'Noordgouwe' twee maal over Mauritius naar Madagascar werd gezonden om die in te kopen; de 'Boode', er 14 mei uit patria gekomen, werd 24 augustus naar Ceylon gezonden om het uitbreken van de Spaanse Successie-oorlog te melden; te Batavia ontving men daarvan 13 mei bericht met de 'Schoondijke'; men beschikte aan de Kaap graag over meer krijgsvolk en defenzieve schepen; men vernam van daar ...) den 2en juni 1702 een Engels oorlogsschip, gemonteert met 50 stucken canon en 196 koppen, dewelke den 21e februarij passado met nog agt andere scheepen van oorlog uyt Engelant in zee gestoken en dat — volgens haar voorgeven — de voornoemde scheepen van oorlog gedestineert waren na St. Helena niet anders dan om alle de uyt India komende Engelse retoursschepen af te wagten en op haar versoek, sooveel aldaar om water en brandhout quamen te verschijnen, door den gouverneur Van der Stel mogte gewaarschout werden de steven na gemelde eyland St. Helena heen te wenden om also tesamen onder haar convoy gecombineert na Engelant met dies te meerder versekertheit voor den vijant te mogen geleyden, welk oorlogsschip met nog twee andere retournerende Oostindischvaarders van die natie den 9 der voorsz. maand juni 1702 wederom na voornoemde eyland St. Helena waren vertrocken.

Fol. 102^v — 103^r

(Daar het retoursschip 'Drie Kronen' er in 1701 20 à 30 last particuliere rijst en 3 à 500 dito planken aanbracht, is Van der Stel gelast op dergelijke vergrijpen door den fiscaal te doen letten, waarop te Batavia de waterfiskaal acht geeft; verdediging tegen het misnoegen van Heren XVII over het afzenden van een apart schip in 1700 voor het overbrengen van proviand naar de Kaap, daartoe zond men 14 januari 1703 de 'Jerusalem' met o.m. textiel derwaarts, er nodig wegens het aangroeien van de kolonie; 31 augustus 1701 was er in een jaar uitgegeven f.180 679 tegen f.66 082 aan ontvangsten.)

10. Salvia, salie.

11. Majorana, marjolein.

12. Carum, een komijnsoort.

67. 1 december 1703; bundel 1560

(Aan de Kaap lichtte men alleen 27 580 pond buskruit uit de schepen en dat op last van Heren XVII; men ontving aan waren van de Kaap alleen enige aan bederf onderhevige rozenconserven; de graanoogst was er vrij slecht terwijl het groeiend aantal kolonisten het verbruik ter plaatse deed toenemen; toch moet men er de retourvloot van brood voorzien; men zond ondanks de last daartoe de 'Jerusalem' nog niet naar Batavia terug; een bestelling van daar werd niet ontvangen; 31 augustus was er in één jaar uitgegeven *f.* 218 686 tegen *f.* 68 840 aan ontvangsten.)

68. 26 februari 1704; bundel 1563

(De 'Jerusalem' kwam 6 december van de Kaap terug; daar Suratte thans niets meer levert, is 100 last tarwe van de Kaap besteld; daar te Batavia tekort aan katjang is voor de retourvloot, zal ze aan de Kaap witte boontjes inladen; het nu vertrekkende retourschip 'Noordgouw' heeft de vrijheid de Kaap al of niet aan te doen.)

GOUVERNEUR-GENERAAL JOAN VAN HOORN**69. 30 november 1704; bundel 1573**

(Van de Kaap werden brieven ontvangen van 18 november 1703 tot 11 augustus 1704 en cargasoen van *f.* 12 552, vnl. 1328 mud tarwe en 72 mud rogge, voorts voor *f.* 72 000 aan payment (= klein geld); schipper Jacob Joppe de Jong van de 'Reigersdaal' liet er 25 man achter door te haastig vertrek, maar hij werd door de Raad van Justitie vrijgesproken.)

70. 30 november 1705; bundel 1588

(Van de Kaap werden brieven van 16 december 1704 tot 6 juli 1705 ontvangen; men zond derwaarts op 22 september met de 'Lokhorst' 169 last rijst enz., waard *f.* 36 938; er kwam van daar slechts *f.* 803 aan cargasoen.)

71. 30 november 1706; bundel 1608

(Van de Kaap werden brieven ontvangen van 26 november 1705 tot 7 augustus 1706; de 'Overrijp' zal derwaarts vertrekken met o.m. 103 last rijst; men lichtte er 23 900 pond buskruit uit de schepen uit patria.) Men ons van daar heeft toegesonden eenen Jan Rotterdam,¹³ gewesen borgerraat aldaar, nevens een copia van seekeren brief, door denselven en nog eenige andere Caabse borgers ten laste van haren gouverneur ... aan U Edele Hoog Agtbare geschreven,¹⁴ mitsgaders een goed getal attestatiën, verclarings en beantwoorde vraagpoincten ten laste van genoemde Jan Rotterdam en sijne complicen met verszoek om desen Rotterdam alhier soodanig ten exempel van andere te doen straffen, als men na bevinding van saken

13. Jan Rotterdam kwam 1694 naar de Kaap, vooraanstaand vrijburger aldaar, o. a. ouderling, weesmeester, commissaris van burgerlijke zaken en burgerraad; hij werd in maart 1706 om de in onze tekst genoemde redenen en omdat hij in de kerk voor den gouverneur W.A. van der Stel niet wilde opstaan, naar Batavia gezonden, vgl. *Resolusies*, III, register, in voce Rotterdam.

14. Afgedrukt in F.C. Dominicus, *Het Ontslag van Wilhem Adriaen van der Stel*, p.33—44.

soude meynen te behooren en vervolgens onse gedagten te laten gaan over het bedrijf van de verdere meedepligtige ten eynde haar Edeles¹⁵ daarop in der tijt,¹⁶ te dienen van onsen raad en advijs en ... bij resolutie van 17e augustus tot de resumptie van voornoemde papieren gecommiteerd zijn geworden de ordinaire en extraordinaire raden,¹⁷ Pieter de Vos en Hendrik Beckers, mitsgaders dat men na derselver ingekomen schriftelijk berigt heeft goedgevonden dese gantsche saak aan de decisie van U Edele Hoog Egtbare, waaraan bereets alle de schriftuuren en documenten door voorm. gouverneur en raad ten gedagten eynde waren voortgesonden, in 't geheel over te laten. (Besloten ...)

... den genoemden,¹⁸ oud-burgerraad Jan Rotterdam op sijn verzoek, onder dato 6e julij passado in Raade aan ons gedaan, namentlijk om te moogen vertrecken na 't vaderland, dog aan de Caab tot het liquideeren sijner uytstaande saken een jaar te moogen overblijven en in die tussentijd door onse protectie van alle overlast en mishandeling bevrijd te werden, mitsgaders dat hem een billijke vergoedingh van de schaade, door sijn opsendinge bij hem geleeden, mogte werden besorgd, eenelijk te accordeeren om met dese scheepen vragsvrij na 't vaderlant te moogen overvaren met renvoy ten belange van de verdere poincten van sijn verzoek aan meergenoemden gouverneur en raad en U Edele Hoog Agtbare.

Fol. 442^r

(In totaal werd in 1706 van de Kaap cargasoen van *f.*17 852 ontvangen, vnl. 2000 mud tarwe, 90 pond medicinale drogues en 100 pond tuinzaden; 31 augustus was er in een jaar uitgegeven *f.*197 869 tegen *f.*66 082 inkomsten; de 'Kiefhoek' kwam er 16 augustus uit patria; de 'Ter Aa' bracht 9 februari 148 slaven van Madagascar naar de Kaap.)

72. 30 november 1707; bundel 1627

(Van de Kaap kwam sinds 15 februari 1707 in 22 daar passerende schepen cargasoen van *f.*35 158, vnl. 3996 mud tarwe; van daar mogen geen mensen meer naar Mauritius worden verbannen, daar de V.O.C. dat eiland verlaat; de gouverneur moet met de tussen januari en maart naar Batavia passerende schepen opgeven, hoeveel tarwe de Kaap aan Batavia kan leveren, zo ook de eis aan behoeften voor de Kaap om de tot dusverre voorkomende fouten te kunnen vermijden; bij vacatures aan boord van schepen moet men die met bekwame personen, liefst van hetzelfde schip, voorzien, tenzij de betrokken schipper iemand anders nodig heeft; men heeft er nu voldoende V.O.C. slaven, zodat geen jacht schip voor het opkopen daarvan op Madagascar meer nodig is; de retourvloot van 14 schepen onder Meyndert de Boer vertrok 29 april van de Kaap in gezelschap van drie Engelse schepen; de uit Ceylon te verwachten retourschepen moeten er met 34 vaten spek worden voorzien.)

15. Bedoeld zijn Van der Stel en zijn raden.

16. In der tijt betekent: mettertijt.

17. Dus een Ordinaire en een Extra-ordinaire Raad van Indië.

18. Genoemde.

73. 25 november 1708; bundel 1641

(De 'Jerusalem' kwam 4 juli van de Kaap, 15 september de 'Zuidpool' met brieven van 6 december 1707 tot 2 juli; de retourvloot van 15 schepen vertrok 20 april van daar na patria onder bevel van Simons, na vele disputen met directeur Van Assenburgh; op 2 juli waren de drie naschepen er nog niet aangekomen; de twee genoemde schepen brachten cargasoen van *f.*43 156 naar Batavia, w.o. 4377 mud tarwe; men wil er graag Turkse bonen en erwten leveren, die echter te Batavia niet nodig zijn; het trekken van wissels op de Kaap zal zo mogelijk beperkt worden, omdat men er het voor de uitbetaling nodige geld uit de scheepskisten dienste nemen en men daarvoor te Batavia zoveel minder zou ontvangen.)

GOUVERNEUR-GENERAAL MR. ABRAHAM VAN RIEBEECK**74. 30 november 1709; bundel 1658**

(Van de Kaap ontving men brieven van gouverneur Louis van Assenburgh van 7 december 1708 tot 6 september 1709; de retourvloot kwam er 20 februari aan en vertrok 21 april; men kreeg van daar 1560 mud tarwe en 122 pond tuinzaden, zomede voor 12 000 rijksdaalders aan payment (klein geld); Van Assenburgh zorgde voor veel ingezouten rundvlees voor de retourvloot, men had daarvan ook graag een proef te Batavia ontvangen; met de 'Naters' werd 29 oktober cargasoen ter waarde van *f.*22 669 naar de Kaap gezonden, vnl. textiel; met het oog op het van daar te ontvangen graan zal voortaan het behoefschip tijdig worden gezonden; toch valt dit lastig, daar men dit schip dan een jaar moet missen en de tarwe is zo duur, dat er niet op te verdienen valt, die van Bengalen en Suratte kost een derde minder, zodat men ...)

... ten laste van hare dienaren en vrije ingesetene alomme in dese gewesten, door wien dit graan geconsumeert werd, den Caabsen landbouwer spoedig rijk en weeldrig ... (zou) maken.

Fol. 728^r

(Toch voldoet men terzake aan de opdracht in 1696 van Heren XVII, vermoedelijk gegeven om de toen beginnende Kaapse boeren wat te steunen; men hoopt ...)

... nogtans, het ons int vervolg tot een minder prijs, dan tot nog toe is geschied, zal kunnen toegesonden werden of anders staat het geschapen, dat de gemeene man als mattrosen en soldaaten, ambagtslieden en gemeene borgers, die nog al liever brood als rijs eten, om de duurte van dat graan haar genootzaakt zullen vinden om dien broodtant uyt te trekken en hun tot de rijs te keeren.

Fol. 728^v — 729^r

(Enige hulp mag aan de Kaap aan behoeftige vrijburgers van Mauritius verleend worden, mits "met een spaarsame hand"; de 'Mercurius' zal van daar ebbenhout naar de Kaap brengen; 22 november ontving men van de Kaap nog een brief van 17 september.)

75. 15 januari 1710; bundel 1659

(De 'Bentveld' kwam 28 dec. uit patria via de Kaap, van waar ze

28 oktober met de de 'Barneveld', 'Rosenburg' en 'Nederhoven' vertrok, de 'Ellemeet' kwam daar 26 oktober aan; de 'Bentveld' bracht van de Kaap 195 mud tarwe en brieven van 23 tot 28 oktober; men heeft nog 1732 mud te wachten; 11 juli vertrok van daar de 'Mercurius' met proviand voor de 93 op Mauritius achtergeblevenen derwaarts, 8 september de 'Overrijp' om die mensen af te halen, maar dit schip moest wegens stormschade naar de Kaap terugkeren, het zou in zeer slechte staat zijn; gouverneur Van Assenburgh plaatste de schipper van de 'Overrijp' eigener autoriteit op de 'Bentveld' over, terwijl hij ook lager scheepspersoneel aanstelde of hogere gage gaf; hij was niet bereid aan den commissaris Simons de datum van vertrek van de retourvloot vóór het laatste oogenblik op te geven, daar die geheim moest blijven; de Hoge Regering vindt dit geheel onjuist; hij beweerde, dat scheepspersoneel ...)

... op hare tarruw, die zij voor hun particulier van de Caab naar herwaarts vervoerd hadden, nog goede voordelen en sommige uyt deselve, dat se wel 83 rijksdaalders voor 't last bedongen hadden, evenals of het particulier vervoeren van dat graan aldaar eenijder gepermitteerd ware, daar het nogtans seker is, dat sodanigen particulieren aanbreng alleen bekwaam is om Compagnies vertier in dat graan alhier niet alleen voor een tijd te doen stremmen, maar ons genoodsaakt het voor een veel minder prijs tijdig af te staan, wil men hetselve door de mijt niet t'eenemaal in de pakhuysen sien verslinden en waaromme wij die van de Caab wel ernstig gerecommandeert (hebben) tegens dien particulieren vervoer met alle vigeur te waken.

Sij klagen ook geweldig over de sobere en slegte gesteldheid der houtboscchen en dat men daaruyt niet dan tot grote kosten het benodigde brandhout voor de retourschepen kan magtig werden en versoecken dierhalven andermaal dat wij dog gelieven te continueren met deselve van sooveel brandhout te voorsien, als zij gevoegelijk connen bergen en te geloven, dat zij aldaar sooveel zorg dragen, als 't doenlijk is, dat de aanplantinge van nieuw hout met alle kragt werd voortgezet en de mesnagie omtrent de consumptie van die brandstoffs allenthalve behartigd werd, dog betuygen daarbenevens, dat den vertier aldaar in die brandstoffs door den aanwasch en jaarlijxe uytbreyding dier colonie indertijd de aanplantinge verre sal komen te surmonteren en dat men voor desen omtrent het cappen van brandhout etc. vrij wat ruym te werk soude hebben gegaan.

Fol. 980^r — 981^r

(Het is onmogelijk de retourvloot voor de gehele reis daarvan te Batavia te voorzien; de 'Bennebroek' zou van daar met 102 mud tarwe naar Ceylon varen, terwijl de 'Beverwaard' de reis via Mauritius naar Batavia zou maken.)

76. 29 november 1710; bundel 1673

(Van de Kaap kreeg men 17 brieven van 5 december 1709 tot 7 juli 1710, zo ook 6 van de vloot van Joan van Hoorn van 12 januari tot 30 maart; de 'Mossel' kwam er 16 juni aan; men kreeg van daar 361 last tarwe; men moet er 117 mud erwten, 117 bonen en 470 gort voor de retourvloot gereed maken, werd 23 september met het galjoot 'Zeehaan' gelast, daar men te Batavia onvoldoende victualie heeft; jaarlijks moet men er voor vijf maanden consumtie voor ten minste 14 schepen aan de genoemde "potspijsen"

gereed maken; daar er thans geen brandhout meer voor de vloten verkrijgbaar is, moet de gouverneur voor aanplaat van bossen zorgen; voor Batavia werd 250 last tarwe geëist; diverse orders aangaande V.O.C. schepen aan het personeel aan de Kaap gegeven.)

Op 'tgene den gouverneur en Caabse raad ... noteren, dat het ruym van het Caabse proviandschip telkens met een ruwe quantiteyt particuliere rijst, arrak, suyker en houtwerken was belemmerd geworden, met versoek wij sulx geliefden te beletten en die plaats met brandhout voor de retourschepen te laten vullen, hebben wij ons moeten verwonderen, waarom men ons dat niet vroeger als nu bekend gemaakt heeft en hoe 'tselve noyt door den Caabsen fiscaal aangeslagen of voor d'Edele Compagnie geconfisqueert geworden is! Daar het nogtans een constante waarheit is, dat aldaar niets aan land gebragt kan werden als aan 't zeehoofd en oversulx onder 't oog van den fiscaal en daarom dewijl ook alle verdere saken aldaar vrij wonderlijk en sorgeloos behandeld werden, soo hebben wij nodig geoordeeld ons ongenougen daarover ... aan den gedagten gouverneur en raad te be-thoonen en haren pligt tot aanhaling en correctie nader aan te beveelen. Fol. 334^r — 335^r

(De gouverneur is niet bevoegd zonder de raad scheepsofficieren over te plaatsen, scheepsvolk te lichten, enz.)

77. 30 november 1711; bundel 1691

(Van de Kaap werden brieven ontvangen van 15 november 1710 tot 19 juni 1711; men kan er de nodige gort, erwten en bonen voor 14 retourschepen inslaan, maar nu men door de vrede op Java de laatste twee producten ook van daar kan verwerven, is alleen aankoop van gort noodzakelijk en de rest voor de zes schepen uit Ceylon; wegens de slechte oogst kon maar 63 last tarwe van de geëiste 250 aan Batavia geleverd worden, van de van de Kaap ontvangen 34 367 rijksdaalders aan payment zond men er 22 128 daarheen terug, daar het niet deugde.)

78. 15 januarië 1712; bundel 1693

(Uit een brief van 5 october 1711 is uit de Kaap vernomen:)

... dat van het Engelse retourschip the 'Meed',¹⁹ ..., 'twelk op den 19e september ... aldaar was aangekomen, haar twee van hier gedeserteerde Compagnies dienaren, met zwemmen aan de wal begeven hebbende en aldaar door den fiscaal agterhaalt zijnde, hadden weeten te berigten, dat haar binnen opgemelten bodem nog negen diergelijke geäufugeerde²⁰ Compagnies dienaren waren onthoudende, tot welkers overlevering den gouverneur en raad den gesaghebber hebbende laten aanspreecken, hij daarna in geen deele had willen luysteren, zoodat se om deselve egter in handen te krijgen te rade geworden waaren dien gesaghebber met nog in de twintig van zijn volk aan land in arrest te houden, 'twelk van soo goeden succes geweest

19. in *Resolusies*, IV, p.237—239, waar het schip als Meefregatt wordt vermeld, vindt men de afloop van deze kwestie niet.

20. Gevluchte.

was, dat d'overlevering van deselve daarop gevolgt was.

Fol. 1286^v — 1297^v

(De 'Grimmestein' kwam 26 september met 65 zieken van de Kaap)

79. 25 november 1712; bundel 1706

(Van de Kaap kreeg men 15 brieven van 24 november 1711 tot 16 augustus 1712; goedgekeurd wordt, dat men er enig ijzer, buskruit en smee-kolen uit schepen uit patria lichtte; gouverneur Van Assenburgh stierf 27 december 1711, hij is voorlopig opgevolgd door Willem Helot; de begrafenis was te "pompeus", waarom de kosten uit de nalatenschap moeten worden betaald; men heeft geen slaven voor werken aan de Kaap beschikbaar, men moet ze daarom van Madagascar laten komen, waarvoor met het oog op gevaar van Franse zijde toestemming van Heren XVII nodig is; het niet tijdig doorzenden der geheime brieven met de 'Leidsman' en de 'Meervliet' was te wijten aan wijlen Van Assenburgh; men mag van de Kaap overtollig payment, mits van goede kwaliteit, naar Batavia zenden). Rencontre van 'Corsloot' tegens een van de ... 4 France scheepen, gemonteert met 60 stucken canon, in 't gesigt van 'd'Oude Zijp'.

Fol. 481^r

(gelukkig.)

... dat die twee bodems, nadat den eerstgenoemde daarmede 5 glazen,²¹ geslagen had, benevens zijn macker aldaer behouden was aangekomen [en] de precautie, die zij gebruykt hadden om de helft van 't landvolck op t'ontbieden om of die vijandelijke kielen een aanslag op de Caab zelfs mogten gehad hebben.

Fol. 481^r

(Men had de schippers van de andere vijf er liggende schepen moeten gelasten de Franssen aan te vallen, de houding van het personeel van de 'Oude Zijp' wordt door den fiscaal onderzocht; men moet er voorzichtig zijn met de geheime seinen; alle er overleden V.O.C. dienaren moeten in kisten worden begraven; patiënten in het hospitaal mogen niet meer dan met de halve gage belast worden; de 'Huis ter Boede' vertrok 18 november met de geëiste goederen derwaarts; men behoeft er thans geen erwten en bonen voor de retourvloot gereed te houden; grote ontevredenheid ...)

... omdat men van de Caab niet anders hoorde, nogte de passanten aldaer sagen als alle onordentelijkheeden, nalatigheeden en dissentiën, den val van een republijcq voorspellende.²²

Fol. 484^v — 485^r

(Men vraagt 250 last tarwe van de Kaap aan om alles aan de Kaap weer in orde te brengen ...)

... wel twee jaren werks voor een snedig,²³ onzijdig en nietmin vigilant commissaris in 't kerkelijke, militaire en 't burgerlijke te vinden zoude zijn

Fol. 529^v

21. Dus ongeveer 2½ uur.

22. Het woord republiek is hier gebruikt in de zin van samenleving.

23. Snesig, snel, bij dehand.

80. 13 januari 1713; bundel 1708

(Met drie schepen kreeg men 4 december van de Kaap brieven van 30 augustus tot 3 oktober) Er van 44 zielen, die op den 15e augustus ... per boot van 't 'Raedhuys van Middelburg' na de wal wilden gaan, met het omslaen van deselve door een valwind 24 menschen verdrongen en de rest op een wonderbaerlijke wijze gered waren.

Fol. 1340^{r-v}

(De fiscaal moet dit nader onderzoeken; kapitein Van der Laan was betrokken bij het inpakken van textiel aan de Kaap in maart 1711 in de 'Huis ter Leede', waarbij in patria tekorten werden geconstateerd; ook hieruit blijkt, hoe onordentelijk het aan de Kaap toegaat; schipper Anthony van Doorn van de 'Raadhuis van Middelburg' verklaarde, ...)

... dat het den provisioneel gesaghebber aldaer Willem Helot,²⁴ behaagt hadde hem in de maend september bevorens, alshoon de wind het niet toe en liet, wel ernstig te ordonneren met sijnen onder hem hebbenden bodem van de rheede te vertrecken, 'tgeen denselven ter ordre voorzegt ook seyde gedaen te hebben en waerdoor, mits stilte de Caabse baey uytgedreven zijnde, genootsaekt geweest was onder 't Robbeneyland ten anker te komen, alwaer vier dagen lang in het uytterste gevaer had moeten leggen, alsmede dat er aen 22 militairen, die van de wal aen boord gesonden waren, in stede van deugtsame, sooveel onbequeame en onbrykbare snaphanen sijn medegegeven, 'tgeen (als te dier tijt niet aen boord geweest sijnde) eerst vernomen had, wanneer reeds in zee gekomen was.

Fol. 1344^v — 1345^r

24. Willem Helot kwam in 1694 als soldaat aan de Kaap en werd er assistent, in 1699 eerste klerk ter secretarie en hoofdadministrateur, december 1711 na het overlijden van Van Assenburg door de raad provisioneel tot gezaghebber aangesteld, wat hij tot de aankomst in maart 1714 van gouverneur Pasques de Chavonnes bleef, in mei daarop door gouverneur en raad gesuspendeerd, in januari 1715 op last van Heren XVII naar patria opgezonden.